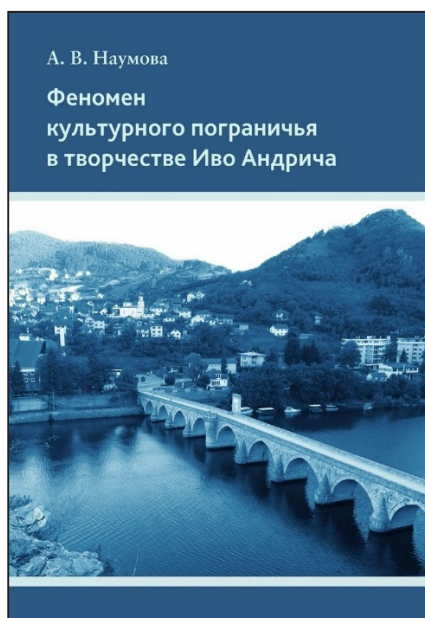

Зоран Милошевић
Институт за политичке студије, Београд

ГРАМАТИКА БАЛКАНСКОГ ЖИВОТА

Приказ књиге: Анна Владимировна Наумова, *Феномен културног пограничја в творчестве Иво Андрича*, РИВШ, Минск, 2018, стр. 246.

Колико је ауторка Ана Наумова темељно проучила феномен културних граница у делу Иве Андрића (и не само код њега) сведочи импресивна библиографија од 399 монографија, зборника и научних радова (и са веома мало интернет чланака) на неколико језика – српском (са његовим новоформираним варијететима), руском (са његовим новоформираним варијететима) и енглеском.

Границе су одувек биле интересантне, а садашњост, посебно у Европи, као да даје своје доприносе овој тврдњи, не дајући да се оне смире него их умножавајући на најружнији и најконфликтнији начин. На тако нешто (у контексту осврта на дело Андрића), наводи Наумова, подсетио је Норвежанин Ханс Вилхелм Стејнфелд, који је у чланку „Ислам је био бич Балкану“ написао: „Историјско искуство комуникације са исламом на Балкану, Мађарској и Русији створио је темељ за развој национализма који се реализује управо данас“. Пошто је талас миграције запљуснуо Европу, баш од припадника ислама, овај регион сада проживљава оно што су православци искусили током векова турске окупације, те дело Андрића добија актуелност и у овом делу света. Ту се не завршава актуелност дела Андрића и наравно важности проучавања свега што је иза себе оставио српски нобеловац.

У Андрићевом делу, између осталог, описује се и анализира „граница“ (култура, народа и религија) што је постало предметом истраживање Ане Наумове (која је иначе србиста), пошто је запазила да постоје паралеле у судбини источнословенских и јужнословенских држава.

Наумова је написала монографију делећи је на два дела „Интерпретација феномена културних граница“ (са потпитањима: Сажета реализација концепције пограничја, Пограничке у лику човека, Реализација концепције пограничја у хронотопу, Одржавање националног свеобразја кроз фолклор и митологију, Религиозни проблеми у интерпретацији Аве Андрића, Футурологија Иве Андрића и историософија Иве Андрића). У другом глави „Рецепција феномена културне границе“ обрађују се следећа питања: Етноконфесионална проблематика у литератури српско-босанског региона, Проблеми рецепције етнокултурне проблематике стваралаштва Иве Андрића и Етнокултурна проблематика стваралаштва Иве Андрића у литератури и савременој публицисти код источних Словена. Наравно, на крају је дат и закључак.

Према Андрићу феномен границе и етнокултурне подељености има главну улогу у судбини човека и народа у целини. Неизбежна појава која прати границу је нестабилност (са мноштвом нијанси), што се у науци оцењује као „ирационализам и историјски песимизам“ (стр. 110), јер Андрић повезује Босну и границе култура са мржњом која разара становништво овог краја, јер ма колико људи то не желе, створе се околности да морају стати (определити се) за и на неку страну (Србима, муслиманима или Хрватима). Они који ипак не желе да се опредељују напуштају Босну тражећи спокој или у Србији, Русији, Турској или негде у Европи, САД или

Аустралији. Та „средина“ (Босне) и доброг човека приморава на ружна и нечасна чињења.

Због тога је Андрић видео мноштво људи за које користи појам „фукара“ (жгадија, полусвет, руља, олош, пропалице...) која десетинама година живи тихо, невидљиво, али која у одређеним околностима избије на површину, као вулкан изливајући лаву најнижих страсти и нездравих поступака.

Фукара увек актуелизује религиозне проблеме, која им даје снагу за немилосрдну борбу са припадницима других религија. Другим речима Андрић је пратећи фукару у Босни дефинисао своје најважније уметничко виђење своје отаџбине које је у центар поставило мржњу као покретача свега (у граничним пределима)! Наравно, поред мржње Андрић је актуелизовао и несрећност људи у Босни. Осећај личне несрећности јавља се увек после претрпљених невоља и која се често претвара у мржњу. Заправо у Босни, може се рећи, мржња и несрећност (као лични осећај) су брат и сестра.

Ипак у делу Андрића, сугерише Наумова, има и мноштво позитивних описа родног краја, што је одредила као „историјски оптимизам“. Суштина оптимизма је вера код неких људи у Босни да је могућа мирна коегзистенција братских народа (иако Андрић ово не идеализује). Заправо Андрић формулише здрави фатализам и примењиви утопизам, без навијања за било који страну. Заправо овде је Андрић применио „дијалектику песимизма и оптимизма“. Андрић сматра да је љубав могућа чак и међу представницима различитих вера и то није била ретка појава међу људима које је познавао.

У сваком научном раду важне су прогнозе (предвиђања), што се учи већ на првим часовима из Методологије друштвених наука. Заправо оне су, између осталог, сврха научног истраживања. Стога не чуди што је и Наумова у маниру добрих истраживача обратила пажњу на „Прогностички потенцијал дела Иве Андрића“.

После смрти Андрића југословенска идеја је показала своју неодрживост. Сам Андрић је трагао „за чудом“, тј. проналажењем концепције која ће ујединити народе Југославије, али, очигледно, није успео. Али шта јесте?

Андрић је успео да проникне у суштину историјског процеса који се одвија у Босни, да схвати механизме међукултурних утицаја у крајинама (на границама култура) и препозна тенденције, које се циклично понављају.

Због тога се и најновија догађања после разбијања друге Југославије (90-их година прошлог века) могу препознати у делу Иве

Андрића. Оно што је трагично јесте да су западни политички мислиоци (и политичари), иако су препознали у делу Андрића мудрост која може помоћи у решавању запетљаних и конфликтних ситуација, заправо „превидели“ његове савете и створили ситуацију и у самој Западној Европи каква је била у Босни Иве Андрића. Самим тим су створили „велику Босну“ у самој Европи.

Због свега овога можемо рећи да иако је дело Иве Андрића локално (Босна), очигледно је да су катастрофе XX и XXI века повезане са етнокултурним супротностима и да носе глобални, универзални карактер. У том смислу, сугерише Наумова, стваралаштво Андрића се може сматрати предупредјењем упућено целокупном човечанству, па и Белорусима и Белорусији (у којој живи и ствара Ана Наумова).

На крају, можемо рећи да је структурално, аналитички и методолошки монографија Ане Наумове, „Феномен културне границе у стваралаштву Иве Андрића“ одлично урађена, да је написана са великом пажњом, великом радознаношћу и великим истраживачким напором, што заслужује сваку похвалу. При томе је користила заиста опширну грађу, консултовала мноштво аутора указујући на њихова виђења дела Андрића, те би била права штета ако ова заиста вишеструко корисна књига не би била преведена (и) на српски језик.

Овај рад је примљен 20. новембра 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 21. новембра 2018. године.